

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Авдєєва Галина Костянтинівна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України,

Коновалова Віолетта Омелянівна,

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, головний науковий співробітник НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України

Термін «штучний інтелект» (ШІ) виник у середині 50-х р.р. минуло століття як новий напрям інформатики і був визначений американським вченим-математиком Джоном Макарті як «наука і техніка створення інтелектуальних машин» [1]. На сьогодні єдиного загальновизнаного визначення цього терміну не існує, оскільки це міждисциплінарна наука, яка поєднує багато її галузей (інформатика, математика, соціологія, психологія, право та ін.).

У загальному розумінні під системами ШІ традиційно розуміють комп'ютерні системи, що здатні не лише виконувати певні завдання за задалегідь заданим алгоритмом, а й вирішують творчі завдання на основі аналізу значної за обсягом різноманітної інформації та імітують процеси мислення людини [2, с. 6].

У сучасному світі системи ШІ активно використовуються у системах комунікації, промисловості, сільському господарстві, медицині, транспорті, освіті, науці, побуті та ін. Військове застосування штучного інтелекту та машинного навчання охоплює спостереження, розвідку, аналіз інформації та пропонування певних оптимальних рішень щодо нанесення бойових ударів, надання гуманітарної допомоги, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, прийняття управлінських або логістичних рішень військовим командуванням тощо [3].

Навіть у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні громадської безпеки такі системи показали свою ефективність. Зокрема, системи безпеки дорожнього руху виявляють порушення та забезпечують дотриман-

ня правил дорожнього руху, допомагають ідентифікувати транспортні засоби та осіб в несприятливих умовах (низька роздільна здатність фото- або відеокамери, темрява, снігопад, дощ тощо). Прогнози росту злочинності, створені спеціальними системами ШІ, дозволяють підвищити ефективність заходів її попередження.

В Україні створено онлайн-архів для накопичення інформації про скоєні військовими РФ воєнні злочини в Україні [4]. Накопичення інформації про такі злочини є лише підготовчим етапом до їх розслідування. Провина представників російської влади і військових армії РФ має бути доведена шляхом ретельного збирання процесуальних доказів. Під час такого розслідування потрібно не лише довести, що ці злочини були вчинені, а й пов'язати їх з конкретними особами-злочинцями, висунути їм обґрунтоване обвинувачення та притягнути до відповідальності.

При розслідуванні воєнних злочинів системи ШІ ефективно вирішують завдання щодо ідентифікації осіб за фотознімками, відеозаписами та пробами ДНК. Зокрема, за допомогою американської системи розпізнавання осіб Clearview AI, яка використовує базу даних з 10 млрд фотопортретів (в т.ч. – з соціальних мереж), встановлено особи окремих злочинців-військових РФ за їх фотознімками. За допомогою даної системи ідентифіковано понад 1000 осіб (живих і загиблих). Система показала свою ефективність навіть при аналізі зображень понівечених тіл [5].

Після звільнення м. Ізюм Харківської області на деокупованій території ексгумували близько 900 тіл загиблих громадян України, понад 200 з яких ідентифікувати не вдалося. Задля проведення такої ідентифікації 19 грудня 2022 р. харківські слідчі отримали у подарунок від США три лабораторні комплекси для проведення ДНК-експертиз, в яких аналіз результатів дослідження здійснюватиметься за допомогою системи ШІ.

Системи ШІ в усьому світі використовуються під час розслідування злочинів для отримання інформації про осіб та їх дії, різноманітні об'єкти і явища, з метою виявлення і попередження шахрайських дій, для ідентифікації осіб і предметів (в т.ч. – зброї) за їх слідами та ін [6].

Завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні є одним з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. Вивчення та аналіз «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [7] (далі – Концепція) дозволило виокремити напрями удосконалення процесів створення і використання технологій ШІ в Україні, а саме:

- розроблення та використання систем штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій;

- відповідність діяльності та алгоритму рішень систем штучного інтелекту вимогам законодавства про захист персональних даних, а також додержання конституційного права кожного на невтручання в особисте і сімейне життя у зв'язку з обробкою персональних даних;

- забезпечення правового регулювання штучного інтелекту (в тому числі у сферах освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони, боротьби зі злочинністю, у судочинстві);

- розширення меж доступу до великих масивів інформації у цифровому вигляді, допомога в її аналізі і прийнятті процесуальних рішень;

- застосування технологій штучного інтелекту в судовій практиці.

Основним завданням державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту в Концепції проголошено захист прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів. Оскільки з 23 червня 2022 р. Україна набула статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, ці завдання треба виконувати шляхом імплементації норм, закріплених у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», що прийняті у червні 2019 року Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD/LEGAL/0449), за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec(2020)1, схвалених 8 квітня 2020 р. Комітетом міністрів Ради Європи для держав-членів щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, у законодавство України [7].

У 2018 р. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя прийняла «Етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі» [8], яка закріплює принципи використання систем ШІ під час здійснення правосуддя, а саме:

- дотримання основних прав людини при використанні ШІ;

- запобігання будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб;

- якість та безпека при обробленні судових рішень і даних, які мають міститися у безпечному технологічному середовищі;

- прозорість, неупередженість та справедливість.

На жаль, в «Плані заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки» не містяться конкретні заходи

щодо законодавчого регулювання процесів використання ШІ у боротьбі зі злочинністю, а заплановано лише «запровадження правового регулювання з питань формування державної політики у галузі штучного інтелекту» та «впровадження технологій штучного інтелекту в національну систему кібербезпеки». [9]. Однак, на сьогодні питання законодавчого врегулювання процесів використання систем ШІ у боротьбі зі злочинністю є вкрай актуальними, зокрема, у протидії суспільно небезпечним явищам та розслідуванні кримінальних правопорушень шляхом аналізу наявних даних і допомоги у прийнятті процесуальних рішень за умови дотримання етичних стандартів.

Список використаної літератури:

1. John McCarthy, «What is Artificial Intelligence». Society for the Study of Artificial Intelligence and Simulation of Behavior, Computer Science Department, Stanford University, 2007. <http://jmc.stanford.edu/articles/whatisai/whatisai.pdf>
2. Авдеева Г. К. Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції // Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 6–10. С. 6.
3. Russia's war crimes. URL: <https://war.ukraine.ua/russia-war-crimes/>
4. Більш детально див.: Бодняк О. Війна і роботи. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/
5. Джеймс Клейтон. Як штучний інтелект допомагає ідентифікувати загиблих в Україні. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61105661>
6. Christopher Rigano, «Using Artificial Intelligence to Address Criminal Justice Needs», October 8, 2018, nij.ojp.gov: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/using-artificial-intelligence-address-criminal-justice-needs>
7. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
8. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-forpublication-4-december-2018/16808f699c>
9. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021–2024 роки. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n10>